

■ **O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI**

■ **AJINIYOZ NOMIDAGI**

■ **NUKUS DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

**Tabiatshunoslik va geografiya fakul'teti kimyo o`qitish
metodikasi 1-bosqich talabasi**

Urazboeva X

Mavzu:

O'simliklar olamini muxofaza qilish

Nukus- 2017

MAVZU:

Усимликлар оламини муҳофаза қилиш

РЕЖА

1. Ўзбекистон Республикаси Қизил китоби ҳақида (I-нашр II-нашр)

2. Ноёб усимликлар ҳақида маълумот

3. Ўзбекистонда усимликларни муҳофаза қилиш бўйича қандай чора тadbирлар қўлланилмоқда

■ Кизил китоб “нима?”

- Табиатнинг уз конуниятлари бор.Хар кандай инсон зотини химоя этадиган,унинг яшашга булган заруриятини белгилайдиган,хукукини белгилайдиган конституцияси булганидек,табиатнинг нодир ва ноёб намуналарини муҳофаза кучогига оладиган “мукаддас”китоби мавжуд.”Кизил китоб”номи билан юритилувчи бу китоб табиатнинг мунгли нидоси ҳисобланади.”Кизил китоб”деб аталишига сабаб шуки,у табиатнинг нодир ва ноёб турига айланиб қолган намуналарининг бутунлай йуқолиб кетмаслиги учун барча тегишли жамоат муассасалари,илмий уюмлар,кенг аҳолини узига жалб этириш ва шу билан зудлик,тадбиркорлик билан табиат муҳофазаси билан шугулланишни талаб этувчи манбалар.
- “Кизил китоб”нинг асос солинишига 1948 йилда “Табиий ресурслар ва табиатни муҳофаза қилиш Халқаро уюшмаси”нинг ташкил этилиши сабаб булган,дейиш мумкин.Бу муассасанинг ташаббуси билан йуқолиб кетиш арафасида турган ҳайвонлар ва усимликлар намуналарининг руйхати тузилди. Ана шунда уч ярим аср мобайнида ер юзидан 60 дан ортиқ ҳайвон ва 100 га яқин қушлар зоти мутлақо йуқ бўлиб кетганлиги қайд этилди.Бундай мудҳиш ҳолат айниқса утган асрнинг охириларида жуда хавфли тус олган. Афсуски,ҳали ҳам бир қатор ҳайвон турларининг йуқолиб кетиш хавфи бор. Жумладан,120 тур сўт эмизувчилар ва 187 тур қушлар бутунлай йуқолиб кетиши мумкин.Бундай хавфни бартараф этиш ҳозирда биринчи навбатдаги долзарб масалалардан ҳисобланади.
- Собик иттифокда 1974 йилда “Кизил китоб”таъсис этилган бўлиб, 1978 йилда “СССР Кизил китоби”чоп этилди.Унга 62 тур ва кенжа тур сўт эмизувчилар,63 та қуш,8 та амфибий,21 та судралиб юривчи мавжудотлар киритилган эди.”Кизил китоб”нинг Ўзбекистонга тааллуқли жойлари қўпгина олимлар томонидан ишлаб чиқилди.
- Даврлар ўтиши билан “Кизил китоб”ичида муҳофаза талаб этувчи диёримизнинг ҳайвонот ҳамда наботот намуналарининг сони ўзгариб туриши мумкин.Баъзи йуқолиб кетиш арафасида турган усимлик ҳамда ҳайвонот намуналари турлитадбирлар туфайли қўпаядиган бўлса,улар бу “мукаддас”китоб саҳифаларидан ҳоли этилиши,мабодо янги бирор усимлик ёки жониворлар муҳофазага муҳтож бўладиган бўлса,улар “Кизил китоб” саҳифаларидан урин олиши ҳам мумкин.

“Кизил китоб — бу хужжат бўлиб у Инсоннинг виждонидир. Хар кайси миллат дунё олдида ўзининг табиат бойликларини асраш маъсулиятини олган”.

(Халқаро Кизил китобдан)

Табиат ўзининг гўзаллиги билан ўзига инсониятни жалб этади. Хар бир кишини мафтункор тоғларни коплаб турган доимий музлар, улардаги хушбўй гуллар, доривор ўсимликлар, хайвон турлари, тоза хаво, шўх шаршаралари, муз чуққилари, қоялари билан ром этади. Буларнинг ҳаммасидан завқ олиш керак, хар бир нарсанинг ўз кадрига етиш, табиатдаги мўъжазгина бир жонли мавжудотни ҳам асрай-авайлаш лозим.

Маълумотларга қараганда, Ер юзида хайвонот ва ўсимлик турларининг йўқолиб кетишига иккита сабаб бор бўлиб, улардан биринчиси – бу табиий шароитнинг ўзгариши (табиий сабаб) натижасида бўлса, иккинчиси эса – (антропоген) инсон ҳаракатлари натижасидир.

Дунёда умумий қушлар ва хайвонларнинг тўртдан бир қисми табиий сабаблар натижасида йўқолган бўлса, тўртдан уч қисми эса инсон таъсирида йўқолганлиги аниқланган. Бундай рақамларни яна кўплаб келтириш мумкин, афсуски, уларнинг деярли барчаси инсониятнинг билиб-билмай табиатга нисбатан олиб бораётган беаёв қилмишларини кўрсатиб беради. Аслини олганда, бу рақамлар айнан бўлмасада кўпчилигимизга маълум, бу рақамлар оқибатида юзага келадиган фожеалар ҳам маълум.

Ер қурутасида ҳозирги вақтда 670 минг (шундан 500 минг гулли ўсимликлар) ўсимликлар ва 1,5 миллион хайвон турлари мавжуд бўлиб, уларнинг 93% учун қуруқлик ва 7% и учун сув яшаш муҳити ҳисобланади.

Турларнинг хосил бўлиши ва уларнинг йўқолиб кетиши сабаби эволюцион тараккиёт жараёни бўлиб, ерда геологик шароитларнинг ўзгаришига ҳам боғлиқдир. Аммо одамнинг келиб чиқиши натижасида бу табиий жараён бузила бошлади, хайвон ва ўсимликларнинг антропоген (инсон фаолияти) таъсирлари натижасида йўқолиб бориш жараёни тезлаша бошлади.

Одам томонидан янги ерлар, ороллар ва китъаларнинг ўзлаштирилиши натижасида бутун сайёрада фауна ва флоранинг хилма-хиллиги тобора камайиб бориш жараёни кузатилмоқда. Турларнинг кирилиши кадим замонлардаёқ бошланган эди. Ун минглаб йиллар илгари овчилар томонидан мамонтлар, калин жунли каркидонлар, гигант бугулар, кор арслони ва айиклари, ўрта асрларда Европа тури, Стеллер сигири кирилиб кетди. Хозирги биз яшаб турган даврда турларнинг йўқолиб кетиш жараёни жуда жадаллик билан давом этмоқда. 1600 йилдан 1875 йилгача сут эмизувчиларнинг 63-тури, кушларнинг 74 тури йўқолиб кетди. Кейинги йилларда ҳар йили 1 дан 10 гача хайвон ва 1 тадан ўсимлик турлари йўқолиб кетмоқда.

Хозирги вақтда умурткали хайвонларнинг 600 га яқин тури, жуда кўп ўсимликлар турлари бутунлай йўқолиб кетиш хавфи остида турибди. Ўсимлик ва хайвон турларининг тобора йўқолиб бориш хавфи мамлакатлар ва бутун дунё микёсида зарур чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш эҳтиёжини тугдирмоқда.

1948 йилда табиатни ва табиий ресурсларни муҳофаза қилиш Халқаро Иттифоқи тuzилди. Бу ташкилот флора ва фаунани муҳофаза қилишга қаратилган ҳамма ишларни бирлаштириб, 1973 йилда "Қора рўйхат"ни чоп этди ва унда батамом йўқолиб кетган ҳайвонот турлари рўйхати келтирилди.

1979 йилдан бошлаб эса бу "рўйхат" "Қизил китоб" номини олди. Ҳайвон ва ўсимлик дунёсини асрашда кўпгина амалий ишлар қилиниб ва уларни ҳисобга олиб ҳар қайси давлат, вилоят, туман ва минтақаларда ўз Қизил китоблари ташкил этилмоқда. Ўзбекистон Қизил китоби ҳам 1984 йилда ташкил топган. Унда кўпгина ўсимлик турлари ва ҳайвон зотлари киритилган. Масалан, ўсимликлардан; лоланинг барча турлари, анзур пиёзи, бойчечак...

Қизил китобнинг яна бир муҳим жойи бўлиб, бу унинг саҳифалари ҳеч қачон тугалланмаслигидир, доимо унинг саҳифаларини янги ўсимлик турлари ва ҳайвон зотлари тўлдириб боради. АКШнинг Норзерн Университети биологларининг ҳулосаларига кўра,

Қизил китобнинг саҳифаларини қисқартириш учун инсон маданияти ва ҳулқини доим ошира бориш керак. Ўзбекистон ўсимлик ва ҳайвон турлари сони 27000 дан ортиқ бўлиб, улардан ҳайвон турлари 15000 дан ортиқ, ўсимликлар, замбуруглар ва сувўтлари эса 11000 атрофида.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ҳозирги кунда 4500 га яқин гулли ўсимлик турлари мавжуд. Улар орасида жиддий муҳофазага муҳтож кўпгина қамёб, эндем ва реликт турлар мавжуд. Бундай турларнинг сони 400 атрофида бўлиб, улар Ўзбекистон флорасининг 10-12% ини ташкил қилади.

Мисол учун, Зарафшон воҳасининг флораси 2600 тур, Самарқанд вилоятининг 1700 тур бўлиб, ундан 201 тур доривор ўсимликлардир. Ўзбекистон флорасининг йўқолиб кетиш ҳавфи остида турган 163 тур "Қизил китоб"нинг 1984 йилги нашрига киритилган, янги "Қизил китоб"да эса (1998) киритилган ўсимлик турларининг сони 301 тага етди.

Ўзбекистон фаунасида умурткасиз хайвонларнинг 677 тури (сут эмизувчилар-108, кушлар-432, судралиб юрувчилар-58, амфибиялар-2 ва баликлар-77) мавжуд, умурткасиз хайвонлар турлари эса 15 мингдан ортик. Ўзбекистоннинг биринчи “Кизил китоб”и 1983 йилда нашр килинган бўлиб, унга умурткали хайвонларнинг 63 тури киритилган эди.

Янги “Кизил китоб” (2003) биринчи бор давлат тилида ёзилган бўлиб, иккинчи томида сут эмизувчиларнинг 23 тури, кушларнинг 48 тури, судралиб юрувчиларнинг 16 тури, баликларнинг 17 тури, халкасимон чувалчангларнинг 3 тури, моллускаларнинг 14 тури ва бўғимоёклиларнинг 61 тури киритилди.

Ўзбекистон Республикаси “Кизил китоб”ида ўсимлик ва хайвонот тури, оиласи, авлоди, туркуми тартибида алфавит бўйича рўйхатга олинган ва ҳар бир ўсимлик кўргазмалари тарзда суратлари келтирилган. Бу ўз навбатида ноёб ва йўқолиб бораётган ўсимлик ва хайвонот турлари тўғрисида кенг омма томонидан аниқ тасаввурга эга бўлишларига ёрдам беради.

“Кизил китоб” муҳофаза чораларини кучайтириш, кўрикхона ва буюртма ҳудудларини кенгайтириш, ёввойи ўсимликлар билан савдо-сотикни тартибга солишда лицензиялар тизимини жорий қилиш каби бир талай муҳим тадбирларни кун тартибига қўяди.

Республикаимиз ҳудудида дастлабки кўрикхона 1929 йилда Туркистоннинг гарб қисмида ташкил қилинган бўлиб, 8000 гектар (га) майдонига эга. Бу – кейинчалик ер майдони 15600 га кенгайтирилган ҳозирги Зомин кўрикхонасидир.

Китобга киритилган ўсимлик турлари 4 категорияга бўлинган: “0” мақоми берилган ўсимлик турлари йўқолган ёки йўқолиш арафасида турган ўсимликлардир.

“1” макомидаги ўсимликлар турлари эса йўқолиб бораётган турлардир.

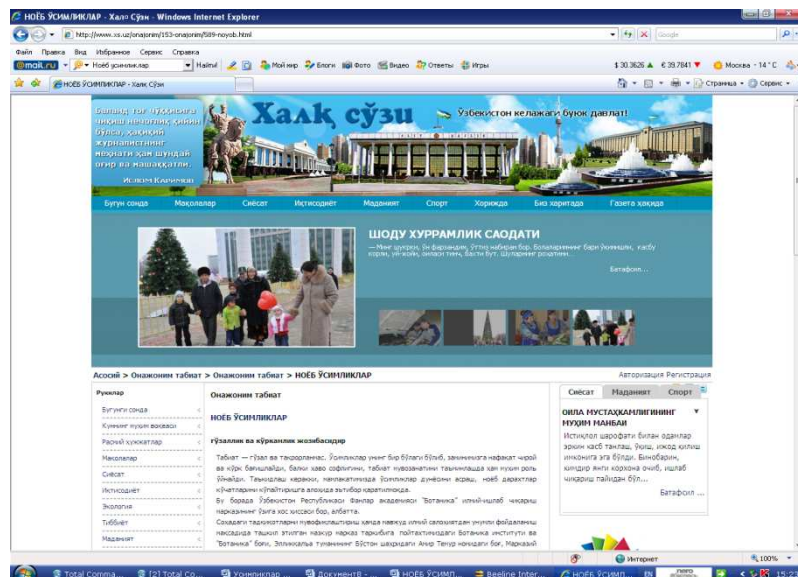
- Бунга йўқолиб кетиш хавфи остида турган, сақлаб қолиш учун махсус муҳофаза қилишни талаб этадиган ўсимлик турлари киритилган.

“2” макомидаги турлар эса ноёб турлардир. Бу гуруҳга маълум кичик майдонларда ўзига хос шароитларда сақланиб қолган, тез йўқолиб кетиши мумкин бўлган ва уларнинг сақланишини таъминлаш учун жиддий назоратни талаб этувчи турлар қиради.

“3” макомидаги ўсимлик турлари камайиб бораётган ўсимликлардир. Бу гуруҳга киритилган ўсимлик турлари маълум вақт ичида сони ва тарқалиш майдонлари табиий сабабларга ёки антропоген омиллари таъсири остида қисқариб кетаётган турлар қиради.

Табиатни асраш ва бойликларидан тежамкорона фойдаланиш инсоният олдидаги энг муҳим муаммоларидан бири. Қайсиқим, табиат эҳсон-тухфаларини кўр- кўрона сарфлаш ва унинг бойликларини талон-тарож қилишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Табиат ҳақида қайғуриш- инсоният ўзи ҳақида қайғуришдир, чунки инсон табиатнинг фарзандидир.

- Табиат учун етказилган зарар инсоннинг ўзига қаратилган зарардир. Техника ва илмий тараққиётнинг ривожланиши инсоннинг теварак атрофга бўлган таъсирини кучайтирди, бу эса ҳайвон ва ўсимлик дунёсининг қашшоқланишига олиб келди.

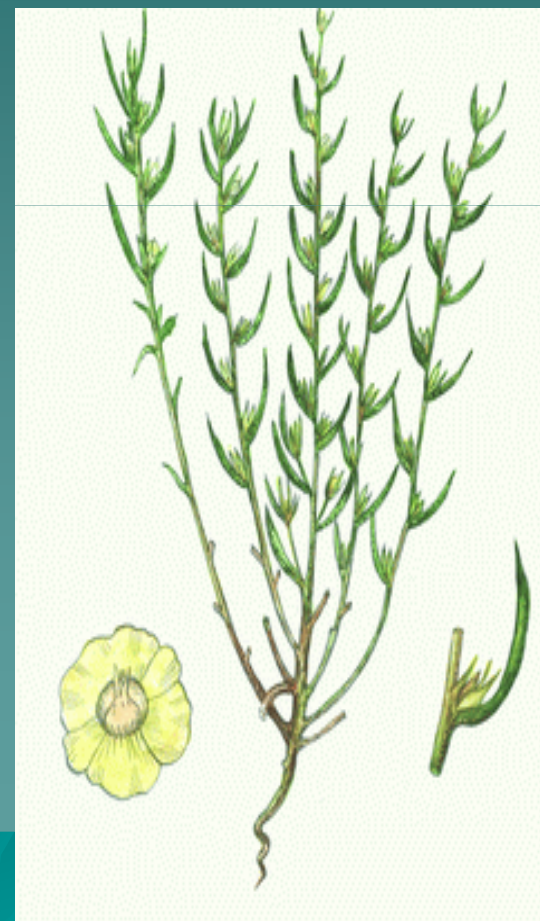
НОЎБ ЎСИМЛИКЛАР гўзаллик ва кўркамлик жозибасидир

Табиат — гўзал ва такрорланмас. Ўсимликлар унинг бир бўлаги бўлиб, заминимизга нафақат чирой ва кўрк бағишлайди, балки ҳаво софлигини, табиат мувозанатини таъминлашда ҳам муҳим роль ўйнайди.

Таъкидлаш керакки, мамлакатимизда ўсимликлар дунёсини асраш, ноёб дарахтлар кўчатларини кўпайтиришга алоҳида қаратилмоқда.

Бу борада Ўзбекистон эътибор Республикаси Фанлар академияси “Ботаника” илмий-ишлаб чиқариш марказининг ўзига хос ҳиссаси бор, албатта.

Соҳадаги тадқиқотларни мувофиқлаштириш ҳамда мавжуд илмий салоҳиятдан унумли фойдаланиш мақсадида ташкил этилган мазкур марказ таркибига пойтахтимиздаги

-
- Ботаника институти ва “Ботаника” боғи, Элликқалъа туманининг Бўстон шаҳридаги Амир Темур номидаги боғ, Марказий гербарий, Қизилқум чўл станцияси, “Бўстонлик” тоғ-ботаника стационари, “Қибрай” тажриба-ишлаб чиқариш базаси киради.
— Бугунги кунда мутахассисларимиз 12 та лабораторияда изланишлар олиб бормоқда, — дейди марказнинг бош директори Бобокул Тўхтаев. — Утган вақт мобайнида озуқабоп, доривор ва бошқа ёввойи ўсимликларнинг 40 дан ортиқ тури маданийлаштирилгани, дурагайлаш усули орқали Америка гибискусларининг ўнлаб янги навлари яратилгани, ишлаб чиқариш корхоналарининг чиқиндилари билан ифлосланган сувларни тозалаш, тупроқ унумдорлиги ҳамда ҳосилдорликни оширишда сув ўтларидан кенг фойдаланиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилгани шундай саъй-ҳаракатлар самарасидир. Юртимиз ўсимлик дунёсини бойитишда марказ билан хорижий ташкилотлар ўртасида ўрнатилган алоқалар ҳам кутилган натижани бераяпти. Хусусан, ҳозирги кунда АҚШ, Япония, Германия, Англия, Исроил, Россия каби 20 дан ортиқ мамлакатнинг илмий муассасалари билан ҳамкорлик қилинмоқда. Америкалик олимлар иштирокида “Ўзбекистон Республикаси табиий мероси” марказини ташкил этиш, Исроилнинг Хеврон университети мутахассислари билан биргаликда “Ўзбекистон ва унга ёндош ҳудудларда пиёз турларини сақлаш ва уларнинг тирик коллекцияларини яратиш” лойиҳаси бўйича олиб борилаётган ишлар бунга яққол мисол бўла олади.
Бундан ташқари, Япониянинг Киото университети олимлари билан этноботаника ва халқ табobatiда қўлланувчи доривор ўсимликларнинг генбанки яратилган бўлса, Германиянинг Гатерслабен шаҳридаги Ўсимлик ресурслари ва генетикаси институти ботаниклари ҳамкорлигида “Allium L” туркумли табиий тизимни яратиш борасида илмий тадқиқотлар амалга оширилмоқда. Айни пайтда дунёдаги 210 та “Ботаника” боғи билан уруғ алмашинуви йўлга қўйилгани ҳам эътиборга лойиқдир

Дарҳақиқат, марказ ҳовлисиغا, аниқроғи, унинг таркибидаги “Ботаника” боғига келган ҳар бир киши бу ердаги ўсимликларни кўриб, ўзини яшиллик оламига тушиб қолгандек ҳис қилади, гўё. Мисол учун, унинг Марказий Осиё қисмида минтақамизда учрайдиган ўсимликларга дуч келсак, Европа, Шимолий Америка ва Узоқ Шарқ бўлимида ушбу ҳудудларда ўсувчи ўсимликларнинг ноёб турларини учратиш мумкин.

Умуман, 66 гектар майдондан иборат бу боғнинг 40 гектарида ўсимликлар дендрофлора ва биология усулида парваришланмоқда. 26 гектар ер эса иссиқхона ҳамда оранжереялар, карантин, тажриба-ишлаб чиқариш мақсадлари учун ажратилган. Ўсимликлар ҳолати, уларни юртимиз табиий иқлим шароитига мослаштириш жараёни тўртта илмий ва битта уруғчилик лабораториясида таҳлил қилиб борилаётир. Яна бир диққатга сазовор жиҳат шуки, “Ботаника” боғи дунё аҳамиятига молик 4500 турдан иборат ноёб коллекцияга эга бўлиб, шундан мингдан ортиғи манзарали, икки мингдан зиёди дарахт ва буталар, 350 таси доривор ва 300 дан кўпроғи “Қизил китоб”га киритилган камёб ўсимликлардир. Мухтасар қилиб айтганда, марказ мутахассислари табиат муъжизалари саналмиш ўсимликларни асраб-авайлаш, кўпайтириш орқали она-заминимизнинг гуллаб-яшнашига муносиб улуш қўшмоқдалар.

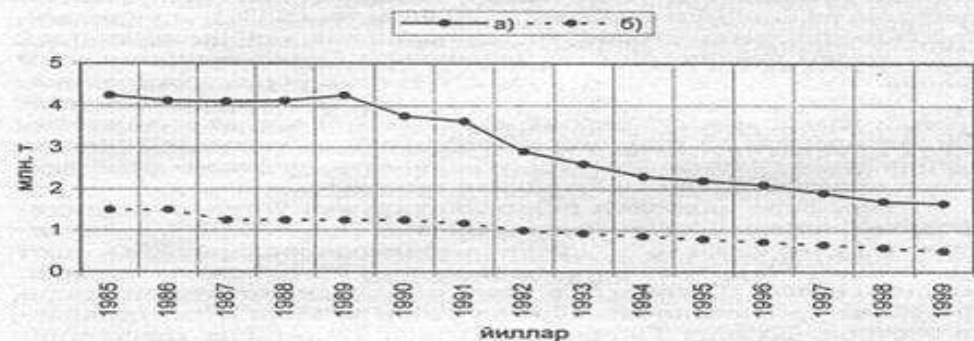
■ Усимликларнинг дунёси ва урмонларни ёнгиндан химоя қилиш.

- Инсоният табиатни қанчалик севмасин, уни эъзозламасин, баъзан табиатнинг ўзи ҳам ғавкулотда озор чекади. Масалан, урмонларга яшин тушиши ёки нихоятда кургоччилик туфайли ўт тушиб, ёнгин бошланади. Баъзан одамларнинг эҳтиётсизлиги оқибатида мингларча гектар урмонлар, ноёб усимликлар дунёси ёниб кетади. Д.П. Никитин ва Ю.В. Новиков келтирган маълумотларга қараганда, ҳар йили урмонлар ёниши оқибатида 2 миллион тонна органик модда ўқ бўлиб кетади; ўт кетиши урмон хужалигига жуда катта путур етказади. Бунда ғакат урмоннинг гузаллигига доғ тушиши эмас, балки бу билан қислороднинг қамайиши, тупроқ тарқибининг бузилиб кетиши, зарарқунанда ва микроорганизмларни қупайиб кетиши ҳам инобатга олишимиз дарқор.
- Жаҳон статикаси маълумотиға қура, урмонларда ёнгин қикиш ходисасида 97 % бевосита одамлар айбдор ҳисобланади, ғакатгина 3 % ходисада табиий қакмоқлар туфайли ўт қикади. Урмонларга ўт кетиши усимликлардан ташқари ўша ердаги қуш ва ҳайвонларни ҳам ғалокатга олиб келади. Ўқоридагилардан қуриниб турибдики, урмонларни ва усимликлар дунёсини ёнгиндан саклаш, уни турли ифлосликлардан муҳофаза қилиш катта аҳамиятга эға.
- Аниқ маълумотларга қараганда, Ўзбекистонда 60 га яқин урмон хужалиги бор. Мазқур хужалиқлар пахтазорлар атрофида ихота урмонзорлари ташқил қилиш, урмонларни қайта тиклаш, ҳалқ хужалиги учун урмон маҳсулотларини етиштириш, доривор усимликларни устириш ва улардан маҳсулотлар тайёрлаш, шунингдек лалмикор ерларда сунъий урмон яратиш, сугориладиган ерларда ихота урмонлари барпо этиш, тоғлардаги табиий арча, ҳандон писта, бодом, зирқ ва ёнғокларни қайта тиклаш, улар ҳосилдорлигини ошириш билан шугулланади.

Таъкидлаш жоизки, ўрмонларни, шунингдек, ундаги мавжуд ноёб ўсимликларни муҳофаза қилиш ишларига эътибор бериш, бу жараёнда журналистларнинг иштирокини таъминлаш ва кенг жалб қилиш айтиш мумкин. Шу маънода ҳозирда журналистлар учун жойларда экотурлар, экотанловлар ташкил этилмоқда. Хусусан, яқинда Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси ва "Chinor ENK" Экологик ноширлик компанияси ҳамкорликда "Атроф-муҳит муҳофазаси ва барқарор ривожланиши соҳасидаги энг яхши журналистик иш учун Республика танлови - 2011"ни ташкил этиш билан ижодкорларни табиат қўйнида кўпроқ бўлишлари учун ойдин қадам ташлади десак, хато қилмаган бўламиз.

Жаҳон иқтисодиётида, биологик хилма-хилликни асрашда, шунингдек, иқлимнинг кескин ўзгаришининг олдини олишда ўрмонзорлар муҳим аҳамият касб этади. Бу эса ўз навбатида ўрмонзорлардан оқилона фойдаланиш борасида кескин чоратадбирлар қўллашни тақозо этмоқда. Маълумотларга кўра, ўрмонлардан халқ истеъмоли учун 20 мингдан ортиқ турдаги маҳсулотлар олинади. Шунингдек, ўрмонзорлардан аҳолининг саломатлигини тиклаш, маданий ва эстетик талабларини қондириш мақсадида ҳам кенг фойдаланилади.

2-расм. Ўзбекистонда атмосфера ҳавосига чиқарилаган жами чиқиндилар (а) ва шундан стационар манбалар улуғин (б).

2-жадвал
Тошкент шаҳрида атмосфера ҳавоси ифлосланишининг тадрижий ўзгариши (ўртача суткалик миқдорнинг РЭМ улуғида)

Ифлослангич турлари	1991й	1992й	1993й	1994й	1995й	1996й	1997й	1998й	1999й
Чанг	1,3	1,0	1,0	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Углерод оксиди	1,0	1,1	0,7	1,0	1,0	1,0	1,0	0,7	0,7
Азот (II) оксиди	2,0	1,5	1,3	1,5	1,2	1,2	1,5	2,0	1,7
Қўроғининг	0,6	0,5	0,6	0,1	0,02	0,02	2,02	0,01	0,02
Бенз(а)пирен	0,7	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,16	-	0,35
Формальдегид	1,7	5,0	10,5	10,3	8,3	7,3	-	-	-
Озон	0,8	2,0	2,0	2,0	1,3	2,3	1,3	1,2	1,3

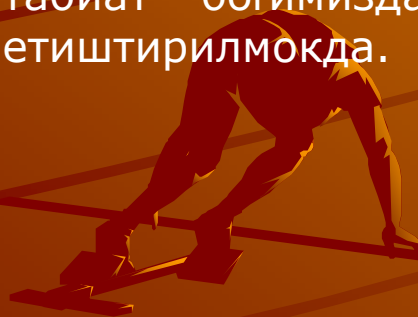
(* ЎзР Бош Гидромет хизмати маълумоти бўйича)

Барча оғир металлларнинг атроф муҳитга ҳаво орқали келиб тушишида қўроғининг ташқари стационар манбалар ҳиссасига тўғри келади. Уларнинг улуғи барча чанг (84%) ва ол-

Айтиш жоизки, ушбу танлов доирасида Бўстонлиқ туманида жойлашган Бурчмулла ўрмон хўжалигига медиатур ҳам уюштирилди. Унда журналистлар табиий ҳудудлардаги ахвол ҳақида батафсил маълумотларга эга бўлиш баробарида бу ердаги экспертлар ва мутахассислар билан ҳам мулоқот-учрашувлари ўтказишди.

Ташкилотчилар журналистларга Угом - Чотқол Миллий табиат боғи 2001 йил Вазирлар Маҳкамасининг махсус қарори билан ташкил топганлиги ҳақида маълумот берар экан, ўз навбатида боғнинг ўзига хос жиҳатлари ҳақида ҳам батафсил тўхталиб ўтдилар.

-Боғимизда жуда кўплаб ноёб ўсимликлар бор, шу боис уларнинг аксарияти муҳофазага олинган, - дейди Угом - Чотқол миллий табиат боғи бош директори Абдукарим Абдужамиллов. - бундан ташқари, боғимизда жуда кўплаб ўсимликларнинг навлари, манзарали ва мевали дарахтлар экилади. Турли хил экинлар уруғлари синовдан ўтказилади ва етиштирилади. Ҳозирда Миллий табиат боғимизда икки ярим миллионга яқин турли хилдаги уруғлар етиштирилмоқда.

Ўзбекистонда эрозияга берилган тупроқлар майдони
(Х. М. Мақсудов, 1989) 8-жадвал

Эрозия турлари	Майдон		Ўртача ва кучли ювилган, ёки дефляцияга учраган
	минг га	%	
1. Тупроқ эрозияси, шу жумладан:			
а) тоғ яйловларда ва пичанзорларда	5644,9	12,7	3700,0
б) ҳайдалаётган ерларда	1422,3	3,1	705,6
лазми ерларда жала эрозияси	700,4	1,5	416,5
суғориладиган ерларда	721,9	1,6	289,1
2. Дефляция, шу жумладан:	21873,4	48,7	-
чўл яйловларида	20031,9	44,6	-
суғориладиган ерларда	1841,5	4,1	-
3. Тупроқ эрозияси ва дефляциянинг биргаликда рўй бериши	1929,4	4,3	775,9
4. Эрозия ва дефляцияга берилмаган ерлар	14024,4	31,2	-
Жами	44884,4	100	-

Тадбир давомида иштирокчилар Чорвоқ сув омборининг тарихи ва бугунги кўриниши, Хўжа Аҳрорнинг 500 йиллик чинорлари, Хўжакентнинг пероглифлари ва "Эркак кишининг кўз ёшлари" шаршараси билан ҳам яқиндан танишиб олдилар.

Бир сўз билан айтганда бу каби тадбирлар ва танловлар журналистларни атроф-муҳитга бўлган эътиборини янада кучайтиради ва табиат билан юзма-юз бўлиш имкониятини кенгайтиради. Зеро, келажак авлодга табиатни мусаффо ҳолда етказиш ижод аҳли билан бир қаторда ҳар биримизни бурчимиздир.

Ўзбекистонда суғориладиган ерларнинг шўрланиши, минг га.
(Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги маълумоти бўйича) 1995 й

Вилоятлар	Суғори- ладиган ерлар майdonи	Суғориладиган ерларнинг шўрланиши даражаси бўйича тақсимланиши			
		шўрлан- маган	Кучсиз	ўртача	кучли ва жуда кучли
Андижон	275,1	245,2	14,9	14,9	-
Бухоро, Навоий	271,8	15,4	160,1	62,5	33,8
Жиззах	290,6	51,7	161,1	73,3	4,1
Қашқадарё	497,4	275,1	162,3	45,9	13,7
Наманган	270,3	233,6	33,1	2,7	0,9
Самарқанд	370,3	351,2	12,9	5,3	0,9
Сурхондарё	326,2	196,8	75,4	50,2	3,8
Сирдарё	296,5	12,9	220,9	48,7	13,9
Тошкент	377,1	366,9	7,8	2,1	0,3
Фарғона	351,6	140,8	173,1	32,0	5,7
Хоразм	270,8	-	162,3	77,5	31,0
Қорақалпоғистон Республикаси	500,9	35,9	230,1	181,9	53,0
Ўзбекистон Республикаси	4220,2	1942,9	1483,9	628,0	165,6

Курикхоналар,заказниклар,миллий боглар.

Давлат курикхоналари- булар махсус равишда ажратилган,табиий воситаларга эга булган майдонлар булиб,улар алохида хужалик,илмий ва маданий кимматга эга.

Курикхона худудида мавжуд булган барча табиий бойликлар (хайвонлар, кушлар, усимликлар, фойдали казилмалар,сув манбалари ва бошкалар) давлат курикхона фондини ташкил килиб,конуний асосда химоя килинади.

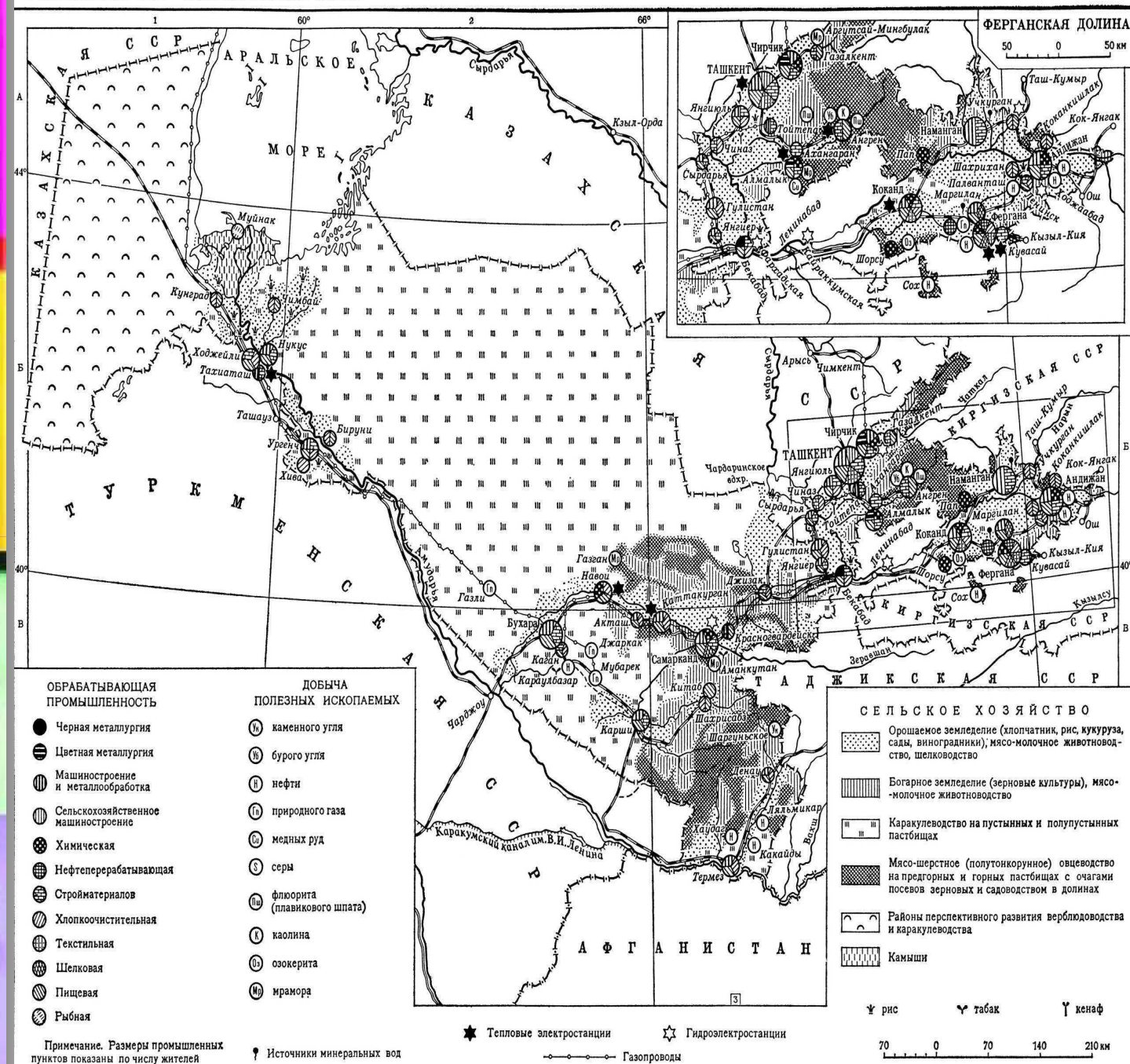
Мазкур жойлардаги хайвонот намуналарини ,баликларни ов килиш, усимлик дунёсидан бережа фойдаланиш курикхона максадига тугри келмайди.

Курикхона худудида ноконуний ишларга йул куймайди.

Курикхоналарда кенг куламда илмий-тадкикот ишлари олиб борилади. У ерда инсоннинг бевосита таъсиридан бузилмаган табиий мажмуалар атрофлича урганилади.Нодир ва ноёб усимлик хамда хайвонот турларини купайтириш муаммолари устида илмий-амалий тадбирлар олиб борилади.Курикхона бисетида анчагина кудайган хайвонлар бошка жойларга жунатилади.

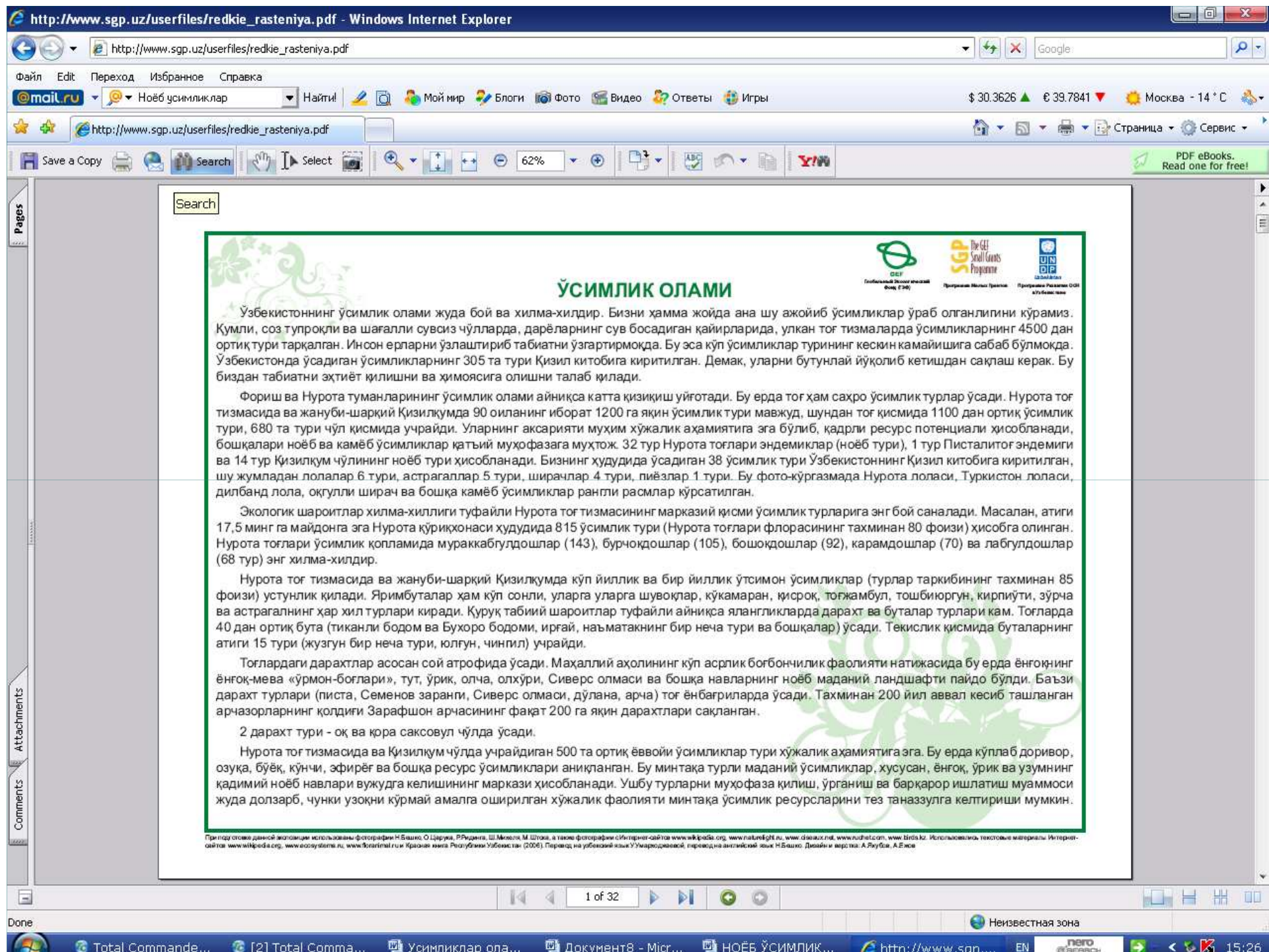
Аҳоли табақалари	Мактаби	Таълим мазмуни
Эркин оилада туғилган аҳоли Бой, аслзодалар Имтиёзли кишилар Аслзодалар	Пулли, хусусий бош-ланғич мактаб Уй мактаблари Грамматика Риторлар	Уқиш, ёзиш, ҳисоб Лотин, грек тиллари ўқитилади, адабиёт, тарих Риторика, фалсафа, ҳуқуқшунослик, грек тили, математика ва мусиқа ўргатилади

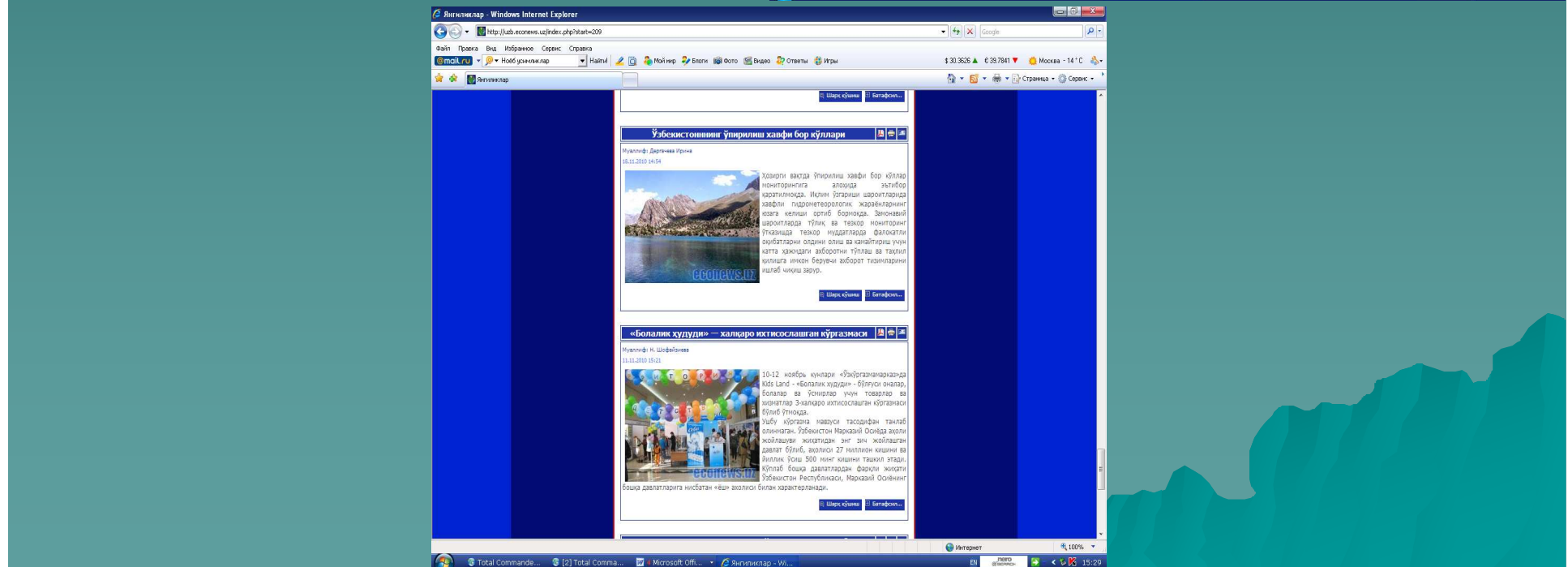
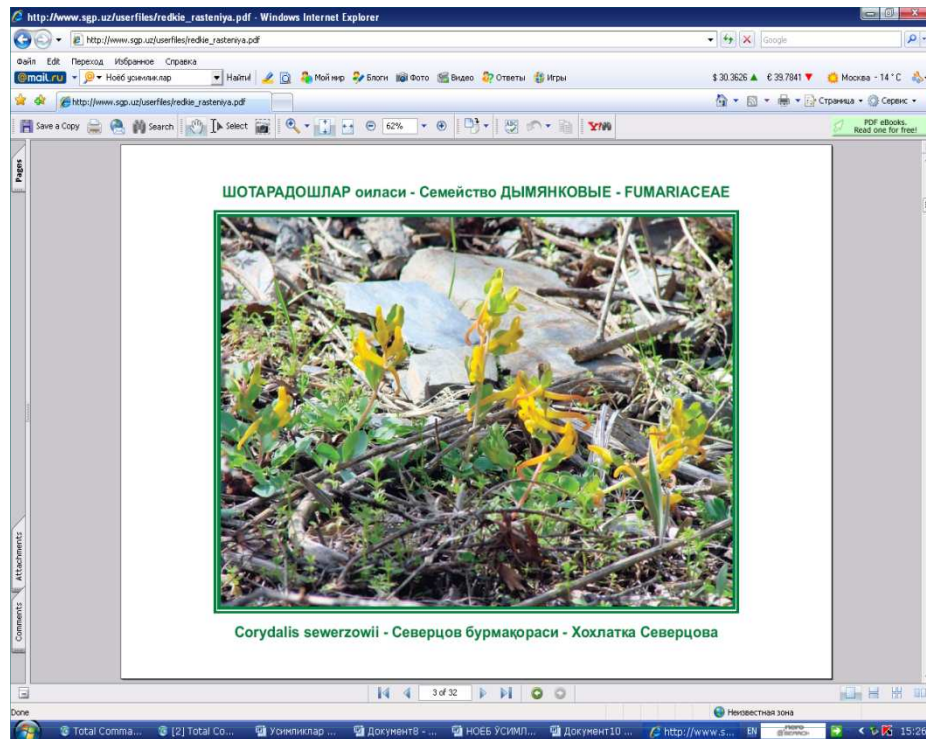
УЗБЕКСКАЯ ССР ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАРТА

Ўзбекистон Республикасининг экологик сиёсати, давлат дастури ва уни амалга ошириш боскичлари

Экологик сиёсат давлат микёсидаги даражада амалга оширилса атроф-мухитни яхшилашнинг белгиланган чора-тадбирлари самарали бўлади. Ўзбекистонда бу масалага мустакилликка эришилгандан кейин алоҳида эътибор берила бошланди. Президент И.Каримовнинг «Ўзбекистон ХХІ аср бусагасида: хавфсизликка тахдид, баркарорлик шартлари ва тараккиёт кафолатлари» (1997) асарида экология муаммолари бошқа давлат ахамиятига эга бўлган иктисодий, ижтимоий, ташки сиёсат таркибида атрофлича тахлил қилиниб, амалга ошириладиган вазифалар аниқ-равшан белгилаб берилган. Асарда республикада яқин келажакда табиатдан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишнинг тактика ва стратегияси асосланган.

Янгиликлар - Windows Internet Explorer

http://ub.econews.uz/index.php?start=209

Файл Правка Вид Избранное Сервис Справка

email.ru Новое сообщение Назад

Мой мир Блоги Фото Видео Ответы Игры

\$ 30.3636 € 39.7841 Москва -14°C

Янгиликлар

навоилам

Уй ҳайвонлари

Танлов ва тадбирлар

Танловлар

Кўргазмалар

Конференциялар

Лойҳаларимиз

Мулаллиф Н. Шофаранова

15.12.2010 10:39

Ўзбекистон Республикасида инновацион технологиялар, ишланмалар ва лойиҳаларни амалиётга тадбиқ этишга, иқтисодий ён инновацион асосда ташкил этиб, унинг рақобатдошлигини оширишга қатъий эътибор қаратишда. ЎзР Президентининг 2008 йил, 15 июлдаги 916-сонли "Инновацион лойиҳалар ва технологияларни ишлаб чиқаришга тадбиқ этишнинг раёбатлантиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори ҳамда ЎзР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2010 йил, 17 апрелдаги 3/2-сонли Хайъат қарори олий таълим муассасалари, фан ва ишлаб чиқаришнинг корпоратив ханқолигини зонавий талаблар доирасида ташкил этиш, маъжуд инновацион фаолият инновацияларни биргаликда муҳофаза этиш, мувофиқлаштириш ва аналити ошириш зарур бўлибди.

Шарҳ қилиш Бағатфис...

Имконияти чекланган болаларни ўқитишда - экологик таълим

Мулаллиф Н. Шофаранова

15.12.2010 08:45

14 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Республика таълим маркази, Республика болалар ижтимоий масъулуи маркази, "Биозоосан" Республика ўқувчиларининг ўқув-услубий маъмуиси ва бошқа ташкилотлар вакиллари иштирокида "Экологик таълим орқали имконияти чекланган болаларни ўқитишда инновацион ёндашув" мавзусидаги IVPP TACIS лойиҳаси бўлича ўтказилган конференция бўлиб ўтди.

Шарҳ қилиш Бағатфис...

Пурвиқор тоғларни асраш бурчимиз

Мулаллиф Н. Шофаранова

Хисоблагич

TOP.mail.ru

Интернет

100%

Adobe Reader - [redkie_rasteniya.pdf]

File Edit View Document Tools Window Help

Save a Copy Search 72% Help

PDF eBook: Read one for free!

НУРОТА КИРПИЎТИ - ACANTHOLIMON NURATAVICUM

Факат Нурота тоғ тизмасида тарқалган. Ёстисимон тиканли ярим бута. Барглари қўқимтир, учқиррали, бигиссимон, узунлиги 0,5-1 см. Гулпасининг узунлиги 10-15 см. Гуллари пушти рангли, бошқисимон тўпгул ҳосил қилади. Тоғларнинг ўрта қисмидаги шагалли ва тошли, қуруқ ёнбағирларда, кичик тўплар ҳосил қилиб ўсади. Июль-август ойларида гуллади. Табиатдан қамб, эндем ўсимлик. Ўзбекистоннинг Қизил китоба киритилган.

АКАНТОЛИМОН НУРАТАВСКИЙ - ACANTHOLIMON NURATAVICUM

Встречается только на хребте Нуратау. Ключич подушковидный полукустарник. Листья сизо-зеленые, трехгранные, шиповидные, длиной 0,5-1 см, коротко опушенные. Цветоносы длинные, высотой 10-15 см. Соцветия колосовидные. Цветки розовые. Растет в среднем поясе гор на сухих щебнистых и каменистых склонах, небольшими группами. Цветет в июле-августе. Естественно редкий эндемичный вид. Внесен в Красную книгу Узбекистана.

СЕВЕРЦОВ БУРМАҚОРАСИ - CORYDALIS SEVERTZOVII

Бўйи 10-20 см га етадиган кўп йиллик ўсимлик. Туганаги шарсимон, поялари 1-3 та. Барглари деярли бандси, қарама-қарши ўрнашган, икки уч қарра бўлинган, қўқимтир, туксиз. Гуллари 2-5 тадан бўлиб, қиска шингил ҳосил қилади. Гулларининг ранги тўқ-сарик, гуллаб бўлган қўқир-қизил тусга кирди, узунлиги 3-5 см. Пили юна, тўғри ёни бир оз қийшайган, узунлиги 2 см. Мавзис қўқирақар, ўтир ўчли, узунлиги 2 см, кенглиги 0,5 см. Қўқирақар, Писком, Утом, Чотқол, Қўрама, Писталитог, Зарафшон, Нурота тоғ тизмаларида ва Туркистон тизмасининг қарбий қисмида тарқалган (Тошкент, Жиззах, Самарқанд, Навоий, Қашқадарё вилоятлари). Тоғларнинг этакларида, пасти ва ўрта қисмидаги соз тўпроқли, шагалли ва тошли ёнбағирларда ўсади. Февраль-апрель ойларида гуллади. Қарбий Тён-Шон ва Помир-Олой тоғларидаги ареали қисқариб бораётган, эндемик ўсимлик. Ўзбекистоннинг Қизил китоба киритилган.

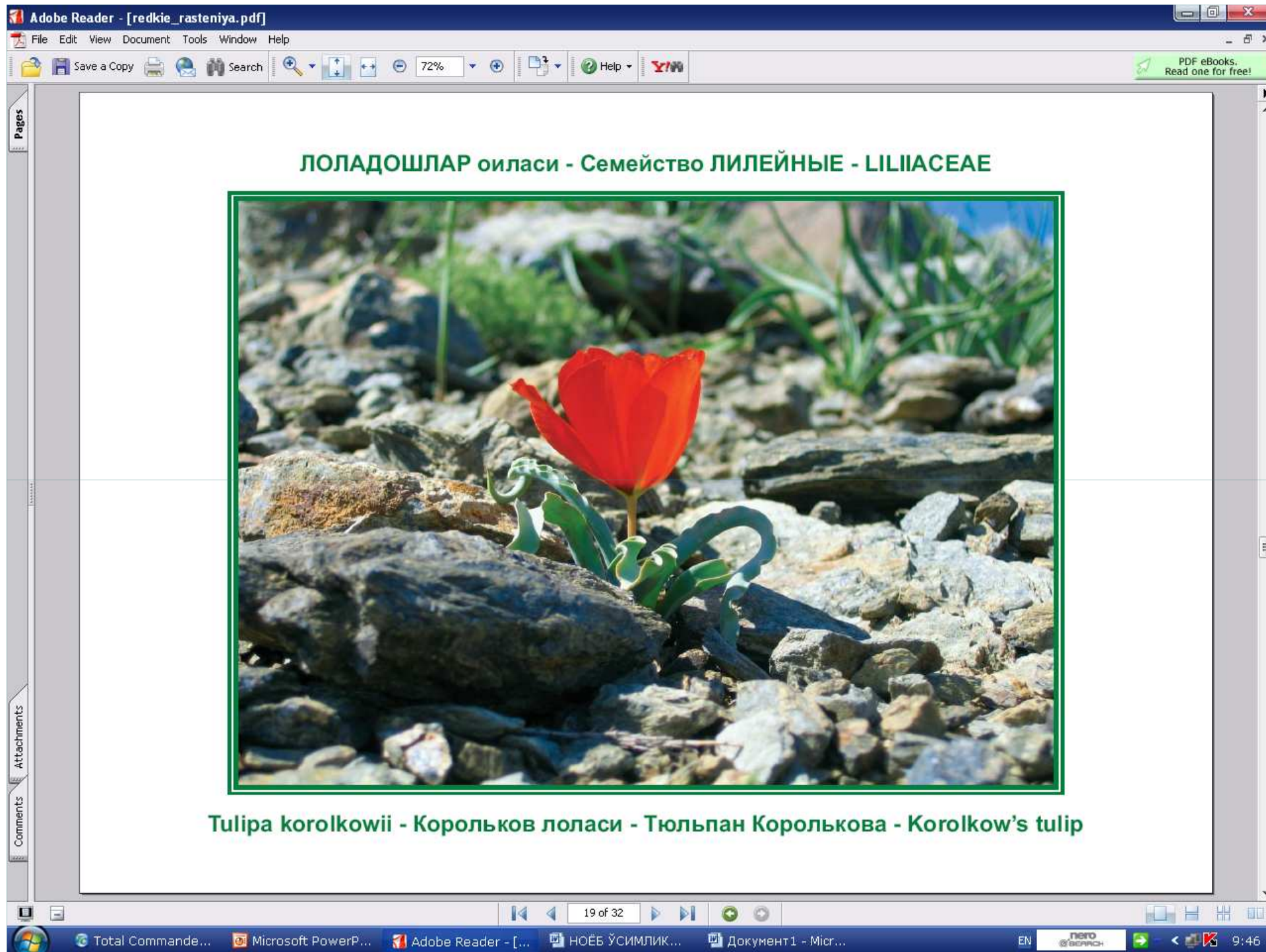
ХОХЛАТКА СЕВЕРЦОВА - CORYDALIS SEVERTZOVII

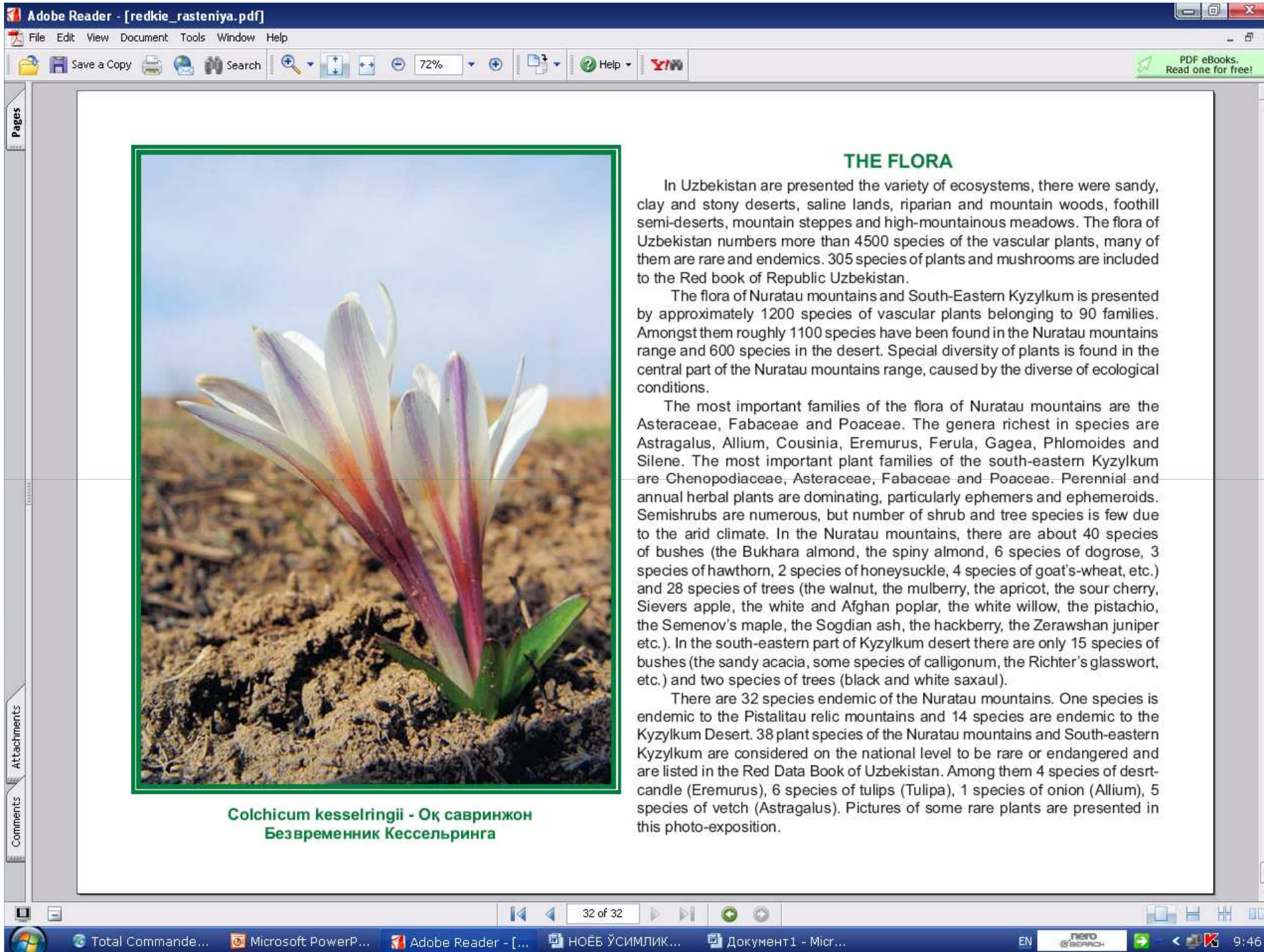
Многолетнее травянистое растение высотой около 10-20 см с шаровидным клубнем и 1-3 стеблями. Листья супротивные, дважды тройчато рассеченные, сизые, голые. Соцветие короткая 2-5-цветковая кисть. Цветки оранжево-желтые, по отцветанию темно-красные, длиной 3-5 см. Шпорец тонкий, слегка изогнутый, длиной до 2 см. Плод продолговатая коробочка длиной до 2 см и шириной 0,5 см. Распространена на хребтах Пскемском, Угамском, Чаткальском, Кураминском, Каржантау, Зарафшанском, Нуратау, Писталитау, Мальгузар, в западной части Туркестанского хребта. Произрастает в нижнем и среднем поясе гор в долинах сав и на мелкоземистых, щебнистых и каменистых склонах, изредка встречается в предгорьях и на подгорной равнине. Цветет в феврале-апреле. Внесена в Красную Книгу Узбекистана как эндемик Западного Тянь-Шаня и Памиро-Алая с сокращающимся ареалом.

БУРЧОҚДОШЛАР оиласи - Семейство БОБОВЫЕ - FABACEAE

Astragalus leptophysus - Пуфак астрагал - Астрагал тонкопузырчатый

ШИРАЧДОШЛАР оиласи - Семейство АСФОДЕЛЕВЫЕ - ASPHODELACEAE

Eremurus lactiflorus - Оқгулли ширач - Эремурус молочнокветковый